

PUBLIKACIJOS

NEŽINOMAS LIETUVISKAS 1757 METŲ SPAUDINYS

JUOZAS TUMELIS

Senosios mūsų raštijos ir spaudos istorijoje ypatingą vietą užima Prūsijos valdžios įsakų, pagraudenimų ir apsakymų lietuviški vertimai. Pastaraisiais laikais jie smarkiai pakeitė ne tik kiekybinį Mažosios Lietuvos XVI—XIX a. spaudos produkcijos vaizdą, bet ir teminį jos diapazoną. Jeigu anksčiau buvo žinoma tik keliadešimt oficialių Prūsijos valdžios raštų vertimų, tai šiuo metu lietuvių bibliografija registruoja apie 180 didesnės ar mažesnės apimties dalykų, kurie sudaro daugiau kaip septintadalį visų lietuviškų 1547—1861 m. spaudinių¹. Nepaisant grynai utilitarinės jų paskirties, visi šie įsakai, apsakymai, pagraudenimai ir pamokymai gerokai supasaulietino mums žinomą Mažosios Lietuvos raštiją. Jie yra niekuo nepakeičiami krašto istorijos, teisės, socialinės reglamentacijos, kalbos ir kultūros dokumentai.

Lietuviškaisiais Prūsijos valdžios raštų variantais susidomėta dar XIX a. viduryje. G. H. F. Nešelmano pradėtą jų publikacijos ir tyrinėjimo darbą toliau tęsė A. Becenbergeris, A. Bruožis, V. Biržiška, A. Janulaitis ir kiti. Didžiau-

sioji dabar žinomų Prūsijos valdžios oficialiųjų raštų vertimų dalis surasta pačiais pirmaisiais pokario mėnesiais ir metais. Jų paieškų, tyrimo ir publikacijos darbe ypač daug pasidarbavo P. Pakarklis². Jo parengto šių dokumentų rinkinio³, apimančio 106 spaudinius, išleistus 1589—1831 m., reikšmė Mažosios Lietuvos spaudos ir kultūros istorijai dar nėra pakankamai įvertinta.

Deja, rinkinio sudarytojui niekur nepavyko surasti 38 spaudinių, nors apie juos žinoma iš nuorodų vokiškuose originaluose ar užuominų įvairiuose bibliografijos šaltiniuose. Taip pat vis dar surandamas vienas kitas dokumentas, apie kuriuos bent tuo tarpu neužtikta jokių užuominų. Pvz., 1968 m. Rygoje (Latvijos TSR Mokslų Akademijos Fundamentinėje bibliotekoje) buvo surasti „Karo-Įstatimai visiems Unterofficieriams bey Zalnerams“ (1797)⁴. Neseniai paaiškėjo, kad keletas nežinomų lietuviškų XVIII a. įsakų išlikę Vokietijos centriniam archyve Merzeburge⁵. Yra vilčių, kad ilgainiui atsiras dar ne vienas panašaus pobūdžio spaudinys.

¹ Lietuvos TSR bibliografija. Serija A.: Knygos lietuvių kalba. T. 1: 1547—1861.—V., 1969 [toliau — LBA/I].

² *Pšibilskis V.* Prof. P. Pakarklio spausdintų darbų bibliografija.—Teisė, t. 8, 1969, p. 173—182; *Jurginis J.* Karaliaučiaus lietuviškos spaudos likimas.—Pergalė, 1978, Nr. 2, p. 144—145.

³ Prūsijos valdžios gromatos, pagraudenimai ir apsakymai lietuviams valstiečiams / [Sudarė P. Pakarklis; Red. K. Jablonskis].—V., 1960 [toliau — PVG].

⁴ LBA/I, įrašas 480a.

⁵ *Zr. Chojnacki W.* Pruskie rozporządzenia w języku polskim dla ludności dawnych Prus Książęcych w XVI—XIX wieku.—Komunikaty Mazursko-Warmińskie (Olsztyn), 1980, Nr. 2(148), p. 135—153.

Lietuvos TSR valstybinės respublikinės bibliotekos Retų knygų skyriuje saugomas turtingas XVI—XIX a. oficialiųjų raštų rinkinys, kuriame aptiktas ligi šiol nežinotas dokumentas — 1757 m. gegužės 10 d. Prūsijos karaliaus Fridricho II paskelbtos dezertyravusių kareivių amnestijos teksto lietuviškas vertimas. Tai 1 puslapio (37×20 cm) spaudinys, atrodo, išspausdintas J. H. Hartungo įpėdinių spaustuviėje Karaliaučiuje netrukus po amnestijos paskelbimo.

Bent tuo tarpu nieko nežinoma apie šio teksto vertėją, tačiau beveik neabejotinai aišku, kad surastąjį lietuvišką įsaką ir iš seniau žinomą karaliaus 1753 m. liepos 5 d. įsaką dėl svetimšalių pirklių neliečiamybės⁶ yra vertęs vienas ir tas pats asmuo. Labai galimas daiktas, kad šiedu spaudiniai — ne vienteliai jo versti įsakai.

Perspausdiname⁷ amnestijos įsako originalą (irgi saugomą LVRB Retų knygų skyriuje) bei lietuvišką jo vertimą, kuriame nedaryta jokių rašybos pakeitimų.

Seine Königl. Majestät in Preussen, unser allergnädigster Herr, haben in Gnaden *resolviret*, dass allen und jeden *Deserteurs* von dero *Armées*, und zwar sowohl von der *Infanterie*, als von der *Cavallerie*, so wie auch von denen *Husaren-Regimentern* und übrigen *Corps*, so sich binnen einer Zeit zwischen hier und 10 Wochen wieder zu ihren *Regimentern* und Fahnen, von welchen sie ausgetreten sind, oder auch sonsten zur Königl. *Armée* wieder einfinden und gestellen werden, nicht nur vollkommenen *Pardon*, wegen ihrer begangenen *Desertion* haben, und deshalb von aller Straffe frei sein, sondern auch ihnen ihre *Desertion* niemalen vorgeworfen werden soll. Urkundlich unter höchstgedachter Sr. Königl. Majest. höchsten Unterschrift und Siegel. Gegeben Haupt-*Quartier* im Lager bei Praag, den 10. Mai 1757.

(L. S.) Friderich

Ist dem Original gleichlautend.

Reinicke.

Ober-Auditeur.

General-Pardon

Vor alle *Deserteurs* Sr. Königl. Majest. *Armées*, so wohl von der *Infanterie* als der *Cavallerie*, *Husaren* und allen andern *Corps*, so sich binnen einer Zeit zwischen hier und 10 Wochen wieder gestellen werden.

Mu šiu maloningiau įsąs Karalus, ir wie šįpats maloningai apšįemes, ir nor, wis šįiems pabėgu šįiems nū jo 3alnėrū, ar butu nū pėštininkū, arba reitėlū arba Ušarū ar kittū 3alnėrū, jei no dabbar ikki dėšimt Nedėlū pas šavo Regamentus, nū kurrū jie pabėge, wėl atširas šis, del jų pabėgimmo pardoną dūti, taipo,, kad jie todėl ne tiktai

⁶ Žr. PVG, p. 203—206; LBA/1, įrašas 884.

⁷ Būtų tikslinga surinkti ir fotografuotinu būdu perspauzdinti visus tuos dokumentus, kurie surasti po P. Pakarklio mirties ir nepateko į jo sudarytą rinkinį — PVG papildymu tomas. Be to, ar nereikėtų suieškoti bei suregistruoti lietuviškų vertimų vokiškus originalus? Tai gerokai palengvintų ne tik lingvistinę lietuviškų tekstų analizę, bet ir išspręstų kai kuriuos realiųjų interpretacijos klausimus. Toks darbas gerokai praplėstų istorinį ir bibliografinį unikalų lietuviškų spaudinių vaizdą.

ne korawóti, bet ir jiems tokiai minnēta bus. U f 3 f pau f ta f u pattiēs Karālausa pētcēwēciū, ir u f 3 ra f 3 u. Dūta abaže jas Pragā dē f 3 imtoj' dienoj' Gēgušinnio mēnē- s f io mette 1757.

(L. S.) Pridrikis.

Reinike.

Wyrāus f as Auditeurs.

Gēneral-Pardónas wis f iems pabēgu f iems no maloningiau f o karālausa 3alnērū ar butu no pē f tininkū arba reitēlō, ar U f arū ir kittu jo 3alnērū, jei jie nū dabbar ikki 10. Nedēlū pas f avo Regamentus wēl at f iras f is.

„LIETUVOS INKUNABULŲ“ PAPILDYMAS

NOJUS FEIGELMANAS

Po „Lietuvos inkunabulų“ (V., 1975) pasirodymo Vilniaus V. Kapsuko universiteto ir LTSR respublikinės bibliotekų fondai papildė 9 inkunabulais, kurių rodyklė toliau pateikiama. Tyrinėjant senas knygas, pavyko išaiškinti šiuos inkunabulus; iš jų 8 nauji, nepaminti „Lietuvos inkunabuluose“.

Kaip pagrindiniai Lietuvos inkunabulų rinkiniai, taip ir šie inkunabulai keletą šimtmečių čia buvo saugomi ir glaudžiai susiję su nacionaline kultūros istorija. Šios knygos buvo naudojamos pagal paskirtį.

Atkreiptinas dėmesys į kelis toliau aprašomus inkunabulus. Retas Ezopo pasakėčių leidimas (Kėlnas, apie 1499); GW 416 mini vienintelį šios knygos egzempliorių, kurį turi Gildholo biblioteka Londone. Vertingi savo tematika filologiniai veikalai: ėjmaus reformacijos veikė-

jo, humanisto J. Roichlino aiškinamasis žodynas (Srasburgas, 1496.IX.30) ir XV a. moklininko Stefano Fliskaus knyga apie sinonimus (Augsburgas, apie 1479); XV a. rašytojo J. Publicijaus iliustruotas veikalas apie retoriką, susirašinėjimą ir mnemoniką (Venecija, 1485.I.31).

Inkunabulai aprašomi tokiu pat principu kaip „Lietuvos inkunabuluose“. Po inkunabulų aprašų įdėtos šios pagalbinės rodyklės:

1) inkunabulų leidimo vieta ir spaustuvinėinkai;

2) konkordancijos;

3) inkunabulų kilmė (proveniencijos).

Siuo metu pradedami Tarybų Sąjungos suvestinio inkunabulų katalogo parengiamieji darbai. Todėl naujų inkunabulų išaiškinimas ir publikacija svarbu tiek respublikos, tiek ir sąjunginiu mastu.

1 Aesopus moralisatus, cum commento: Graecia... et cum glossa interlineari Lati [Köln, Heinrich Quentel (?), ca 1499]. 4°. 44 ff.

Bibliografija: GW 416.

Defektai: Tr paskutinio 1.44 (sign. H₄).

Įrišimas: pergamentinis, žalsvai dažytas, be papuošimų.

Kilmė: Exslibrisas: E bibliotheca Seminarii Samogitiensis. Armar. 26, No 36.

Saugoma: RB — B2-856.

2 Bernardus Parmensis (?—1266). Casus longi super quinque libros Decretalium. Lyon, Jean Bachelier, 18.XII.1500. 4° [204] ff.

Bibliografija: HC 2939; GW 4105; BMC.VIII.322 (IB-42109); Pellechet 2200; IP 951; Goff-B-463.

Defektai: Pirmojo knygos lapo kraštai sužaloti.